

Uvod: Identitete na presečišču kriz

Raziskovalna platforma programske skupine *Problemi avtonomije in identitet v času globalizacije* je zastavljena kot pretres konceptov identitete in avtonomije skozi prizmo transformacij in multiplih kontekstov, ki jih povzročajo globalizacijski učinki. V obdobju »globoke globalizacije« sta se globalno in nacionalno izkazala za dopolnjujoči se in ne nujno antagonistični sili. Razpršena moč globalizacijskih silnic obstaja vzporedno s še vedno relevantno nacionalno državo. Pri tem je treba ločiti med položajem večinskih identitetnih pozicij in manjšinskih identitet, ki v globaliziranih, a hkrati tudi v vse bolj populistično-nacionalističnih zamejitvah političnega prostora doživljajo specifično usodo. Zaradi tega je analiza (ne)stabilnosti identitet in avtonomije v nacionalnodržavnem kontekstu ter njuno soočenje s procesi v globalnem okolju, še posebej z aktualnima ekonomsko krizo in politično krizo demokracije, osrednji del pričujoče monografije, ki predstavlja izbrane rezultate dela omenjene raziskovalne skupine.

V uvodnem poglavju Damjan Mandelc kritično naslavlja prispevke sociologije globalizacije, ki – navkljub različnim teoretskim in analitskim pristopom – bolj ali manj enotno ugotavljajo, da je globalizacija oslabilila nacionalno državo. Ta pa vendarle ostaja pomemben element v razumevanju posameznih identitet. Mandelc se zato v drugem delu razprave ustavi tudi pri nekaterih ključnih procesih v slovenski družbi (osamosvojitve, tranzicija, članstvo v EU), ki pomagajo pojasniti in osvetliti lokalne odmeve globalnih procesov. S tem odpre vrata v nadaljnje razprave, ki naslavlajo posamezne večinske in manjšinske identitete ter identitete v kontekstu kulture.

V prvem delu se ukvarjamo z večinskimi identitetami. Najprej naslavljam evropsko identiteto, ki jo Marinko Banjac v kontekstu aktualnega vzpona nacionalizmov postavlja v razmerje do projekta evropske integracije. Pri tem ga skozi historično prizmo zanima dilema, kako so bile nacionalne identitete in nacionalizem na eni ter evropska ideja, evropska identiteta in evropskost na drugi strani medsebojno prepletene in v kakšnem razmerju so bile v različnih zgodovinskih trenutkih.

V podobno časovno izhodiščno točko postavljamo tudi vprašanje slovenske nacionalne identitete. Ana Ješe Perković se ukvarja z nacionalno identiteto v kontekstu gospodarske krize in vzpona protekcionističnih in populističnih politik v Evropi in ZDA. Predstavi, kako so te krize vplivale na slovensko družbeno-ekonomsko in politično realnost, na slovenske vrednote in posledično na slovensko nacionalno identiteto. Med drugim izpostavlja, da – v nasprotju s pričakovanji – gospodarska kriza v Sloveniji ni nujno izzvala ksenofobije, pač pa se je – na primeru migrantskih

delavcev – vzpostavila celo nekakšna solidarnost, ki je presegala nekdanjo osamosvojitveno logiko izključevanja. Vendar pa to ne pomeni, da so bili procesi izključevanja manjšinskih identitet končani. S temi identitetami se ukvarjamo v drugem delu monografije.

Prva manjšinska identiteta, ki jo izpostavljam, so izbrisani in tujci. Tjaša Učakar odnos do teh dveh skupin opredeljuje kot perforiranost oz. luknjičavost slovenske demokracije. Njen prispevek se torej osredotoča na ti dve »luknji«, ki jih avtorica analizira z vidika političnih diskurzov, ki so jima tlakovali pot. Pri tem uporabi tekstualno in diskurzivno analizo razprav v parlamentu.

Naslednji dve manjšinski identiteti, ki ju obravnavamo, sta definirani skozi vprašanje spola in spolne usmerjenosti. Milica Antić Gaber in Roman Kuhar v svojem prispevku reflektirata politike enakosti na področju spolov in seksualnosti, ki so v Sloveniji nastale v postsocialističnem obdobju od leta 1991 naprej, in naslavljata upore proti tem politikam, katerih gonilno kolo je v zadnjih nekaj letih tako imenovano gibanje proti teoriji spola. To gibanje predstavlja prelom s preteklimi upori, saj je prevzelo nove politične taktike delovanja ter nov diskurz, ki se – podobno kot politike enakosti – sklicuje na človekove pravice.

Sklop o manjšinskih identitetah zaokroža prispevek Anje Zalta o muslimanski skupnosti v Sloveniji. Zanima jo predvsem možnost koeksistence islamske in slovenske/evropske identitete. V prispevku pokaže, kakšna je bosanska intelektualna tradicija, iz katere izhaja slovenska različica islama, ter analizira razumevanje sekularizacije in združljivosti islama z evropskimi/slovenskimi normativi.

Zadnji, tretji razdelek pričujoče monografije se z manjšinskimi identitetami ukvarja v kontekstu kulture, ki je ena od pomembnih elementov izgradnje in ohranjanja identitet. Jože Vogrinc v svojem prispevku najprej kritično obravnava raziskovanje medijskih reprezentacij manjšin in opozarja na vrsto epistemoloških in metodoloških zagat, ki se ob tem pojavljajo. Svojo razpravo postavlja v kontekst medijske obravnave verskih, etičnih in spolnih manjšin v Sloveniji.

Ana Vogrinčič Čepič in Polona Petek v središče svoje analize postavita enega najbolj opaznih kulturno-umetniških dogodkov zadnjega desetletja – Vojnovičevi Čefurji raus, ki najprej v romanu (2008) in potem še v celovečercu (2013) v režiji istega avtorja ponudijo vpogled v literarno-filmsko upovedovanje večkulturnih identitet v poosamosvojitveni Sloveniji. Avtorici oba avtorska projekta umestita v širši družbeni kontekst in v kontekst slovenske literarne oz. filmske produkcije, pri čemer preizprašujeta predvsem možne učinke romana oz. celovečerca, ki se razlikujejo tudi glede na različne izrazne potenciale avtorjeve vizualne in verbalne poetike.

Besedila, zbrana v pričujoči monografiji, so heterogena tako po vsebini kot po metodoloških pristopih, združuje pa jih refleksija zgodovinskega trenutka, ki ga označujejo povečane neenakosti, polarizacija, nacionalizem, populizmi in ekstremizmi. Očitno je, da je razmerje med globalizacijo in avtonomijo povezano s političnimi spremembami, ki so posledica stalnega premeščanja (družbene ali/in politične) moči, razmerje med njima pa je dinamično in stalno podvrženo novim konfiguracijam in rekonfiguracijam. V tej sociološki dinamiki se istočasno konstruirajo in rekonstruirajo identitete kot najbolj prepoznavni dejavnik avtonomije. V družbenih obdobjih sinergičnega sozvočja med procesi globalizacije in avtonomije se identitete ohranjajo ter se razvijajo, v časih preloma med globalizacijo in avtonomijo pa so ravno identitete prepuščene največjemu tveganju. Ker je aktualni čas predvsem in očitno čas preloma, disrupcije in družbene transformacije, so vprašanja avtonomije in identitet še posebej aktualna in družbeno relevantna. Pričujoča monografija, ki se specifično ukvarja z identitetami v slovenskem prostoru v času aktualnih kriz in združuje družbene, kulturne in politične dimenzije tega vprašanja, je prispevek naše raziskovalne skupine k osmišljanju omenjenih turbulentnih časov in identitet, ki so se znašle na presečišču kriz.

*Programska skupina
Problemi avtonomije in identitet v času globalizacije*